

Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto
sicut erat in principio et nunc et semper
et in saecula saeculorum.
Amen.

Sláva Otci i Synu i Duchu Svatému
jako byla na počátku, i nyní i vždycky
a na věky věků.
Amen.

KOMM, JESU, KOMM

Komm, Jesu, komm,
mein Leib ist müde.
Die Kraft verschwind't je mehr und mehr,
ich sehne mich nach deinem Friede;
der saure Weg wird mir zu schwer!

Přijď, Ježíši, přijď
mé tělo je znaveno.
Moje síla mizí víc a víc,
teskním po tvém klidu;
ta krušná cesta pro mě bude příliš těžká.

Komm, komm, ich will mich dir ergeben.
Du bist der rechte Weg,
die Wahrheit und das Leben.

Přijď, přijď, chci se ti odevzdat.
Ty jsi tou správnou cestou,
pravdou a životem.

Drum schließ ich mich in deine Hände
und sage: Welt, zu guter Nacht!
Eilt gleich mein Lebenslauf zu Ende,
ist doch der Geist wohl angebracht.
Er soll bei seinem Schöpfer schweben,
weil Jesus ist und bleibt
der wahre Weg zum Leben.

Proto se odevzdávám do tvých rukou
a říkám: Světe, dobrou noc!
Běh mého života pospíchá ke konci,
můj duch je však dobře připraven.
Snad se vzhnese k svému Stvořiteli,
protože Ježíš je a zůstává
tou správnou cestou k životu.

PŘIPRAVUJEME:

9. březen 2010, kostel U Salvátora, Praha
LAMENTATIO
GALLUS, GESUALDO, VICTORIA
posní koncert

9. a 12. duben 2010, Rudolfinum, Praha
O LÁSCE A SMRTI
MONTEVERDI
koncerty pro školy
v rámci cyklu České filharmonie
Čtyři kroky do Nového světa

◆
Činnost souboru Collegium 419
je podpořena grantem hlavního města Prahy
a Nadace Život umělce

© Collegium 419, o. s.
www.collegium419.cz
www.facebook.com/collegium419

Collegium 419

vokální soubor staré hudby ◆

M I S E R E R E

UNIVERZITA KARLOVA
MATEMATICKO-FYZIKÁLNÍ FAKULTA
ADVENTNÍ KONCERT

PROGRAM KONCERTU

Tomás Luis de Victoria (1548-1611)

OFFICIUM DEFUNCTORUM

(výběr z nového CD - více informací na www.collegium419.cz/cd)

Taedet animam meam (lectio)

Requiem aeternam (introitus)

Domine Iesu Christe (offertorium)

Sanctus

Libera me (responsorium)

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

GOTTES ZEIT (Actus tragicus, BWV 106)

Sonatina

Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit

Ach Herr, lehre uns bedenken

Bestelle dein Haus

Es ist der alte Bund

In deine Hände befehl ich meinen Geist

Heute wirst du mit mir in Paradies sein

Glorie, Lob, Ehr und Herrlichkeit

----- přestávka -----

Jan Dismas Zelenka (1679-1745)

MISERERE c-moll (ZWV 57)

Miserere I.

Miserere II.

Gloria Patri I.

Gloria Patri II.

Sicut erat

Miserere III.

Giovanni Battista Bassani (1650-1716)

SONATA a due violini e basso

Johann Sebastian Bach

KOMM, JESU, KOMM (BWV 229)

MISERERE

Miserere mei, Deus

secundum magnam misericordiam tuam.

Et secundum multitudinem

miserationum tuarum

dele iniquitatem meam.

Amplius lava me ab iniquitate mea

et a peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco

et peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccavi,

et malum coram te feci

ut iustificeris in sermonibus tuis,

et vincas cum iudicaris.

Ecce enim in iniquitatibus concepit sum

et in peccatis concepit me mater mea.

Ecce enim veritatem dilexisti

incerta et occulta sapientiae tuae

manifestasti mihi.

Asperges me, Domine,

hyssopo, et mundabor,

lavabis me, et super nivem dealbabor.

Auditui meo dabis gaudium et laetitiam

et exultabunt ossa humiliata.

Averte faciem tuam a peccatis meis

et omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me, Deus,

et spiritum rectum innova

in visceribus meis.

Ne proicias me a facie tua

et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

Redde mihi laetitiam salutaris tui

et spiritu principali confirma me.

Docebo iniquos vias tuas

et impij ad te convertentur.

Libera me de sanguinibus,

Deus, Deus, salutis meae

Domine, labia mea aperies

et os meum annuntiabit laudem tuam.

Quoniam si voluisses sacrificium,

dedissem utique

holocaustis non delectaberis.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus

cor contritum et humiliatum,

Deus, non despicies.

Benigne fac, Domine,

in bona voluntate tua Sion

ut aedificentur muri Ierusalem.

Tunc acceptabis sacrificium iustitiae,

Smiluj se nade mnou, Bože,
pro tvé velké milosrdenství.
A pro velké

slitování tvoje

zahlad' moje nevěrnosti.

Moji nepravost smyj ze mne dokonale,

očisť mě od mého hříchů!

Doznávám se ke svým nevěrnostem,

svůj hřích mám před sebou stále.

Proti tobě samému jsem zhl'ěl,

spáchal jsem, co je zlé ve tvých očích.

A tak se ukážeš spravedlivý v tom,

co vyřkneš, ryzí ve svém soudu.

Ano, zrodil jsem se v nepravosti,

v hřichu mě počala matka.

Ano, v opravdovosti máš zalíbení,

dáváš mi poznávat

řápnou moudrost.

Zbav mě hřichu, Pane,

očisť yzopem a budu čistý,

umyj mě, budu bělejší nad sníh.

Dej, ať slyším veselí a radost,

ať jásají kosti, jež jsi zdeptal.

Odvrať svou tvář od mých hříchů,

zahlad' všechny moje nepravosti.

Sivoř mi, Bože, čisté srdce,

obnov v mém nitru

pevného ducha.

Jen mě neodvrhuj od své tváře,

ducha svého svatého mi neber!

Dej, ať se zas veselím z tvé spásy,

podepři mě duchem oddanosti.

Budu učít nevěrné tvým cestám

a hříšníci navrátí se k tobě.

Vysvobod' mě, abych nebyl vinen krví,

Bože, Bože, moje spáso,

ať plesá můj jazyk pro tvou spravedlnost.

Pane, otevři mé rty,

ať má ústa hlásají tvou chválu.

Oběť, kterou bych dal,

se ti nezalíbí,

na zápalných obětech ti nezáleží.

Zkroušený duch, to je oběť Bohu.

Srdcem zkrroušeným a zdeptaným

ty, Bože, nepohrdáš!

Prokaž dobro, Pane,

Sionu svou přízni,

vybuduj jeruzalémské hrady.

Pak se ti zalíbí oběti spravedlnosti,

secundum magnam misericordiam tuam.

Et secundum multitudinem

miserationum tuarum

dele iniquitatem meam.

Amplius lava me ab iniquitate mea

et a peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco

et peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccavi,

et malum coram te feci

ut iustificeris in sermonibus tuis,

et vincas cum iudicaris.

Ecce enim in iniquitatibus concepit sum

et in peccatis concepit me mater mea.

Ecce enim veritatem dilexisti

incerta et occulta sapientiae tuae

manifestasti mihi.

Asperges me, Domine,

hyssopo, et mundabor,

lavabis me, et super nivem dealbabor.

Auditui meo dabis gaudium et laetitiam

et exultabunt ossa humiliata.

Averte faciem tuam a peccatis meis

et omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me, Deus,

et spiritum rectum innova

in visceribus meis.

Ne proicias me a facie tua

et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

Redde mihi laetitiam salutaris tui

et spiritu principali confirma me.

Docebo iniquos vias tuas

et impij ad te convertentur.

Libera me de sanguinibus,

Deus, Deus, salutis meae

Domine, labia mea aperies

et os meum annuntiabit laudem tuam.

Quoniam si voluisses sacrificium,

dedissem utique

holocaustis non delectaberis.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus

cor contritum et humiliatum,

Deus, non despicies.

Benigne fac, Domine,

in bona voluntate tua Sion

ut aedificentur muri Ierusalem.

Tunc acceptabis sacrificium iustitiae,

oblationes, et holocausta

coro satb / satb

coro satb

coro satb

coro satb

coro satb + soli

coro satb

tenore solo [1]

basso solo [2]

coro atb + soprano solo [3]

alto solo [4]

basso solo [5] + alto chorale

coro satb

coro satb

coro satb

soprano solo [6]

coro satb

coro satb

coro satb

coro satb / satb

RESPONSORIUM

de morte aeterna in die illa tremenda
quando coeli movendi sunt et terra
dum veneris iudicare saeculum per ignem.
Tremens factus sum ego et timeo
dum discussio venerit atque ventura ira
quando coeli movendi sunt et terra.
Dies illa, dies irae, calamitatis et miseriae,
dies magna et amara valde
dum veneris iudicare saeculum per ignem.
Requiem aeternam dona eis, Domine,
et lux perpetua luceat eis.
Kyrie eleison.
Christe eleison.
Kyrie eleison.

GOTTES ZEIT

Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit.
In ihm leben, weben
und sind wir, solange er will.
In ihm sterben wir
zu rechter Zeit; wenn er will.

Ach, Herr, lehre uns bedenken,
dass wir sterben müssen,
auf dass wir klug werden.

Bestelle dein Haus,
denn du wirst sterben
und nicht lebendig bleiben.

Es ist der alte Bund:
Mensch, du musst sterben!
Ja, komm, Herr Jesu, komm!

In deine Hände befehl ich meinen Geist.
Du hast mich erlöset, Herr, du getreuer Gott.

Heute wirst du mit mir im Paradies sein.
Mit Fried und Freud
ich fahr dahin in Gottes Willen.
Getrost ist mir mein Herz und Sinn,
sanft und stille.
Wie Gott mir verheißten hat:
Der Tod ist mein Schlaf geworden.

Glorie, Lob, Ehr und Herrlichkeit
sei dir, Gott Vater und Sohn bereit,
dem heiligen Geist mit Namen!
Die göttlich Kraft, Mach uns sieghaft
durch Jesum Christum. Amen.

Osvobod' mne, Pane,

od nekonečné smrti v ten hrozný den,
až nebesa i zem se budou třást,
až Ty přijdeš soudit svět ohněm.
Jsem plný strachu a chvění,
neboť poslední soud a hněv přichází,
kdy nebesa i země se budou třást.
Toho dne hněvu, katastrof a neštěstí,
v ten den nekonečné hořkosti,
až Ty přijdeš soudit svět ohněm.
Odpočinutí věčné dej jim, Pane,
a světle věčné ať jim svítí.

Pane, smiluj se.
Kriste, smiluj se.
Pane, smiluj se.

Boží čas je ten nejlepší čas,
neboť v něm žijeme, pohybujeme se,
jsme, dokud on chce;
v něm umíráme
v pravý čas, pokud on chce.

Ach, Pane, nauč nás
počítat naše dny,
ať získáme moudrost srdce.

Udělej pořízení o svém domě,
protože zemřeš,
nebudeš žít.

Je to odvěký svazek,
člověče, musíš zemřít!
Ano, přijď, Pane Ježíši, přijď!

Svého ducha poroučím do tvých rukou.
Vykoupils mě, Hospodine, Bože věrný.

Dnes budeš se mnou v ráji.
V pokoji a radosti
tam mířím v Boží vůli.
Mé srdce i má mysl jsou klidné,
mírné a pokojné.
Jak mi Bůh přislíbil,
stala se smrt mým spánkem.

Sláva, chvála, čest a vznešenost
budiž přisouzena Bohu Otci,
Synu i Svatému Duchu!
Nechť nám božská síla přinese vítězství
skrz Ježíše Krista. Amen.

COLLEGIUM 419 VOKÁLNÍ SOUBOR STARÉ HUDBY

soprán: IRENA ČÁPOVÁ (solo [3]), MILOSLAVA FOUSKOVÁ,
RENATA PUŠOVÁ, HELENA RICHTEROVÁ,
KRISTÝNA STOKLASOVÁ, HELENA VORAČOVÁ

alt: DITA BRÁZDILOVÁ, KATEŘINA FLORIÁNOVÁ,
DANIELA JAVORČEKOVÁ, SILVIA JIRÁSKOVÁ (solo [4]),
MARIKA PEČENÁ, EVA TRUNDOVÁ

tenor: PAVEL ADÁMEK, PETR DYRC, VÍT JIRÁSEK,
TOMÁŠ KALINČÍK, PAVEL PISK, JOSEF VLASÁK, JIŘÍ VLK

bas: MARTIN FLORIÁN, JAN HARTINGER, PAVEL HOSPODÁŘ (solo [2]),
LUDEK KUDLÁČEK, JAN PETRAČEK, LUKÁŠ ROUS

BARBORA SOJKOVÁ j.h. - solo [6]

HASAN EL-DUNIA j.h. - solo [1]

TOMÁŠ KRÁL j.h. - solo [5]

HIPOCONDRIA ENSEMBLE

house: JAN HÁDEK (umělecký vedoucí), JIŘINA ŠTRYNČLOVÁ

viola: PETRA ŠČEVKOVÁ

viola da gamba: HANA FLEKOVÁ, PETR WAGNER

violoncello: ONDŘEJ MICHAL

varhanní pozitiv: FILIP DVOŘÁK

hoboj a flétna: MARTA NEUMANNOVÁ, JAKUB KYDLÍČEK

provedení řidi: ČENĚK SVOBODA

Kantáta Johanna Sebastiana Bacha **Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit** (BWV 106), někdy označovaná také jako *Actus tragicus*, patří mezi nejpůsobivější díla svého druhu. Vzhledem k roku vzniku (1707 či 1708) představuje jednu z jeho vůbec nejranějších kantát. Bach ji složil během svého ročního pobytu v Mühlhausenu buď jako smuteční kantátu za místního starostu nebo jako reakci na smrt svého strýce Tobiase Lämerharta.

Kantáta svou prokomponovanou formou a obsazením odkazuje na díla mnohem staršího data, snad také na díla Bachova velkého vzoru Dietricha Buxtehudeho. Chybějí zde recitativy i *da capo* árie, tak typické pro pozdější díla. Jednotlivé části jsou krátké a navazují v rychlém sledu s častým střídáním temp i nálad. Netradiční podobu díla pak umocňuje orchestrace, kterou bychoh mohli vzhledem ke vkusu tehdejšího hudebního světa sméle označit za archaickou. Dvě zobcové flétny a gamba však propůjčují dílu zvláštní a zcela neopakovatelnou atmosféru.

Koncepce kantáty odkazuje člověka k jeho pomijivosti a spoutanosti se zemí. Uvodní sonáta se nese v jakémsi prosvětlené pastorálním duchu a symbolizuje laskavou a věčnou ruku milosrdného Hospodina. Pak sbor nejprve podle starozákonních textů jásavě chválí Boha a čas, který na nás seslal, zároveň ale připomíná, že i smrt přichází v pravý čas, podle jeho vůle. Následující tenorová árie je prosbou, abychom

uměli rozpoznat čas, který je nám vyměřen, a tak se stát moudřejšími. V basové árii jako odpověď přichází naléhavá pobídka, aby člověk budoval svůj dům, neboť musí umřít a navěky žít nebude. To můžeme chápat čistě prakticky, ale také duchovně, tedy svůj dům jako přibýtek své duše, jako místo, kde máme skutečné a jediné ve svém životě přebývat a pracovat.

Následuje třífázová imitace altu, tenoru a basu, hudební obraz lidské svazanosti se zemí, nad kterou se klene linie sopránů, jako žádost lidské duše o příchod Spasitele, jako rozdělení těla v okamžiku umírání, kdy srdce v podobě kráče-jícího basu dotluče, a duše toužící po Ježíši Kristu vzlétne vzhůru. Na tomto místě, v jakém-ni významovém těžišti kantáty, předepisuje Bach sedm dob pauzy, mlčení, ticha, zataje-ného dechu, než se ozve stoupavá melodie ve violoncellu, symbol vzlétnutí duše, nebo také zmrtnýchvstání, ústící v duetu s altem nad textem jedné z posledních vět Spasitele na kříži: „Do tvých rukou vkládám duši svou“. Do té pak vášnivě vpadá baryton s textem, kterým Ježíš odpovídlé lotru, jenž v poslední chvíli na kříži vedle něj prozřel. K barytonu se postupně při-dává chorální nápěv Martina Luthera. Závěreč-ná sborová věta zde hraje roli doxologie, zvěč-ňujícího shrnutí a potvrzení hudebního i my-slenkového celku.

Zelenkovo *Miserere* v tónině c mol/vzniklo v ro-ce 1738, patří mezi díla poslední životní etapy největšího génia českého hudebního ba-rytona. Krom toho, že kajícíné skladby mají v Ze-lenkové podání vždy hluboký emocionální a dramatický náboj, je tohle *Miserere* zvláštní svojí smíšenou strukturou. Vlastní tělo žalmo-vého textu totiž tvoří adaptace přes sto let staré kompozice Girolama Frescobaldiho, varhan-ního ríceraru ze sbírky *Florimiscali*, pod který Zelenka podložil všechny strofy poměrně roz-sáhlého žalmu tak, že se mnohdy překrývají v různých hasech a bas cituje pouze úvodní a poslední ze všech versů. Tato rozsáhlá čtyř-hlasá fuga je v prudukém kontrastu s následující sopránovou árií na text *Gloria Patri*. Zatímco Frescobaldiovo hudba je mostem k staré rene-sanční polyfonii, Zelenkova árie zase spojuje dílo s vrcholné barokní operou či oratoriem. Ty-to dvě ústřední hudební části žalmu jsou zara-mované dvěma téměř totožnými sborovými částmi s klenutými melodiemi nad harmonickou sekvencí, tolik typickou pro Zelenku. Jen v zá-věru se proud hudby zastaví v jakémsi stmuř-tím zmenšeném akordu. Tímto malým odliše-ním Zelenka porušuje symetrii díla, ale zpev-ňuje jeho významový oblouk.

Dvojsborová moteta mají v Evropě poměrně dlouhou tradici. Vznikla ve druhé polovině 16. století v Benátkách v chrámů sv. Marka, kde Nizozemec Adrian Willaert nechal postavít naproti původnímu kůru druhé varhany a začal v kostele „koncertovat“ (*concertare = souperif, bojovat*). Do Německa je přinesl Heinrich Schütz, který se v Benátkách učil u Giovanni Gabrieliho. Neznáme přesně rok, ve kterém se Bach rozhodl zkomponovat dvojsborové mote-to *Komm, Jesu, Komm* (BWV 229). Na rozdíl třeba od italských autorů pozdního baroka se Bach vůbec nezaobírá vokálním vedením hla-sů. Píše prostě tak, jak mu diktuje jeho geniální invence. Snad proto je každé nastudování Ba-chova moteta velkou výzvou nejen hudební, ale i intelektuální. Bach si žádá vyříbenost hlaso-vého projevu, citlivé zacházení s textem a vo-kálními liniemi, ale inadhled a schopnost udržet v napětí velké a složité hudební plochy. V první části na text „přijď, Ježíši“ slyšíme naléhavou prosbu, se slovy „síla mne opouští“ citíme těž-kost poutníkůvých kroků, únavu a beznaděj. Po vášnivě touze ve slovech „prahnu po Tvém miru“ přichází náhle pasáž, ve které jakoby po dlouhé a temné noci náhle vnikly do kostela první paprsky světla, přimášeující naději a klid v duši. Charakteristické je pro Bacha použití triónového vztahu ve chvíli, kdy chce vyjádřit to pozemské v člověku, pouto, které nás váže k zemi, pouto, které nemůžeme lidskou silou rozetnout. Zde Bach podkládá tímto hudebním symbolem slova „tahle hořká cesta mne tíží“ (v kantátě *Actus tragicus* jsou to slova „To je to odvčké pouto, musíš zemiřt, človče“). Nej-krásnější a nejradostnější částí moteta je pasáž na text „Přijď, já se ti odevzdám“. Tady si nejvíce můžeme uvědomit, že Bach komponuje svá moteta instrumentálními způsobem, sbory si odpovídají v jakémsi radostném smyčcovém *concerto grosso*. Následuje pasáž, ve které je duše věřícího již rozhodnuta a netápe („ty jsi ta pravá cesta, pravda a život“). Je příznaké, že zde Bach opakuje a varíuje jeden motiv něko-likrát za sebou na znamení jistoty, pevnosti. Moteto ale nekončí tímto neproblematickým a spokojeným motivem. Bach spojí oba sbory a nechá celý běh moteta zklidnit k závěru. Svou závažnost nemůže moteto konkurovat slavně-jšímu *Jesu meine Freude*, svou délkou zaoštr-vá za radostným *Singet dem Herrn*, přesto je asi nejkrásnějšími mezi všemi Bachovými mote-ty. Je to hudba krystalicky čistá a povznášeující.

Čeněk Svoboda

LECTIO

Taedet adversum me eloquium meum
dimittam in amaritudine animae meae.
Dicam Deo: Noli me condemnare,
indica mihi cur me ita iudices.
Numquid bonum tibi videtur
si calumniaris
et opprimas me opus manuum tuarum
et consilium impiorum adiuves?
Numquid oculi carnei tibi sunt,
aut sicut videt homo, et tu vides?
Numquid sicut dies hominis dies tui
ut quaeras iniquitatem meam
et peccatum meum scruteris?
Et scias quia nihil impium fecerim
cum sit nemo
qui de manu tua possit enutere.

INTROITUS

Requiem aeternam dona eis, Domine,
et lux perpetua luceat eis.
Te decet Hymnus, Deus in Sion,
et tibi reddetur votum in Ierusalem.
Exaudi orationem meam,
ad te omnis caro veniet.
Requiem aeternam dona eis, Domine,
et lux perpetua luceat eis.

OFFERTORIUM

Domine Iesu Christe,
Rex gloriae,
libera animas
omnium fidelium defunctorum
de poenis inferni
et de profundo lacu.
Libera eas de ore leonis
ne absorbeat eas tartarus
ne cadant in obscurum.
Sed signifer sanctus Michael
repraesentet eas in lucem sanctam
quam olim Abrahae promisisti
et semini eius.

SANCTUS

Sanctus, Sanctus, Sanctus,
Dominus, Deus Sabaoth.
Pleni sunt caeli et terra gloria tua.
Hosanna in excelsis.
Benedictus, qui venit in nomine Domini.
Hosanna in excelsis.

Život mě omrzel,
dám teď volný průchod svému lkání,
budu mluvit v hořkosti své duše.

Řeknu Bohu: Za svévolníka mě nepokládej,
dej mi vědět, proč se mnou vedeš spor.

K čemu je Ti dobré,
že mě týráš?

Zprotvil se Ti, výtvor Tvých rukou,
že dávaš zářit zaměřm svévolníků?

Cožpak máš tělesné oči,
což se diváš stejně jako člověk?

Jsou Tvoje dny jako dny člověka,
léta Tvá jako dny muže,

že vyhledáváš můj přečin
a že pátráš po mém hříchu?

Vždyť víš, že svévolník nejsem,
a že nikdo
nevysovobodí z Tvé ruky.

Odpočinutí věčné dej jim, Pane,
a světlo věčné at jim svítí.

Tobě přísluší chvála, ó Bože na Siónu,
a Tobě se splní slib v Jeruzalémě.

Vyslyš modlitbu mou,

k Tobě všelické tělo přichází.

Odpočinutí věčné dej jim, Pane,
a světlo věčné at jim svítí.

Pane Ježíši Kriste,

Králi slávy,

vysovobď duše

všech věřících zemřelých

od útrap pekla

a od hluboké propasti.

Vysvobod je z tlamy lvi,

aby jich nepohltila pekelná hubina,

aby neupadly do temnosti.

nýbrž at korouhevnik, svatý Michael,

uvede je do svatého světla,

které jsi kdysi přislíbil Abrahámovi

a semeni jeho.

Svatý, Svátý, Svátý,

Pán, Bůh zástupů.

Nebe i země plné jsou Tvé slávy.

Hosana na výsostech.

Požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně.

Hosana na výsostech.